

CAMPANII ÎMPOTRIVA LUI ȘTEFAN CEL MARE REPERE NUMISMATICE

Sorin LANGU*

Cuvinte cheie: Ștefan cel Mare, monedă, gros, descoperiri monetare, campanii militare

Key words: Stephen the Great, coin, grossus, monetary finds, military campaigns

Abstract

The author tries to prove that most of Moldavian coins of Stephen the Great found in historical Moldavia are related to the military campaigns against him. The coins are on the path of the enemies armies starting from 1467 (campaign of Matthias Corvinus, king of Hungary) to 1497 (campaign of John I Albert, king of Poland).

Domnia lui Ștefan cel Mare este una din cele mai prodigioase din întreaga istorie românească. Personalitate excepțională, care transcede epoca, Ștefan cel Mare, considerat unul din stâlpii civilizației românești medievale, a fost studiat din toate punctele de vedere, inclusiv cel numismatic.⁸⁵¹

Activitatea numismatică a Moldovei începe imediat după constituirea statului, pe fondul intensificării circulației monetare; stabilitatea internă și externă determină o creștere a schimburilor comerciale, creștere observabilă până la emiterea monedei interne, prin marele tezaur de la Siret (compus din groși praghezi, ducați munteni, groși polonezi și dinari maghiari).⁸⁵² Apariția monedei locale modifică peisajul numismatic substanțial: moneda lui Petru Mușat,⁸⁵³ emisă în mari cantități apare alături de alte monede străine (Buruienești, peste 1700 exemplare,⁸⁵⁴ Scobinți, 21 exemplare, dar tezaurul pierdut cuprindea peste 200⁸⁵⁵), sau cu ale urmașilor săi (Corlăteni,⁸⁵⁶ peste 2300 exemplare, Mărmureni,⁸⁵⁷ cca. 300 exemplare). Foarte bună calitativ, moneda lui Petru Mușat, rămâne în circulație mult timp dovadă tezaurele de

* Colegiul Național „Vasile Alecsandri” Galați.

⁸⁵¹ Ernest Oberländer-Târnoveanu, *Emisiunile monetare bătute pe teritoriul moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare (1457-1504) - o analiză critică -*, “CN”, IX-XI, 2003-2005, p.293-297

⁸⁵² Adina Berciu-Drăghicescu, *Repertoriul descoperirilor monetare de pe teritoriul Moldovei (secolele XIV-XVI)*, în „CSSA”, II, 1990, p.84, nr.123 (b); o discuție referitoare la semnificația lui, în Ștefan S.Gorovei, *Întemeierea Moldovei. Probleme controversate*, Iași, 1997, p.196-200

⁸⁵³ K.Pârvan, *Aspecte ale monetării Moldovei la sfârșitul secolului al XIV-lea*, în **130 de ani de la crearea sistemului monetar românesc modern**, București, 1997, p.208-225

⁸⁵⁴ Ibidem, p.230, Adina Berciu-Drăghicescu, *op.cit.*, p.61, nr.23

⁸⁵⁵ T.Biță, *Monede medievale moldovenești din secolul al XIV-lea descoperite la Scobinți (jud.Iași)*, în „BSNR”, 1976-1980, nr.124-128, p.305-315, K.Pârvan, *op.cit.*, p.231

⁸⁵⁶ C.Știrbu, P.Stancu, *Monede din tezaurul de la Rachelu aflate în colecția Muzeului de Istorie a R.S.România și importanța lor istorică*, în „BSNR”, 1973-1975, nr.121-123, p.160, nr.6, K.Pârvan, *op.cit.*, p.211 și 230

⁸⁵⁷ Ibidem, p.161, nr.12, Ibidem, p.231

la Bacău, Baia, în care se găsește alături de monede de la Alexandru cel Bun,⁸⁵⁸ sau cel de la Mamornița (Ucraina) alături de monede de la Vladislav Jagello,⁸⁵⁹ de la Schineni jud.Vaslui, alături de monede de la Ștefan II.⁸⁶⁰ Domnia lui Alexandru cel Bun, stabilă și prosperă, determină o sporire a fluxurilor monetare ce traversau Moldova, vizibile mai ales prin tezaurele care se închid în prima parte (asociate cu monede de la Petru Mușat sau Mircea cel Bătrân la Iași⁸⁶¹), sau în cele care se închid după moartea lui (cum sunt Cuhurești,⁸⁶² alături de groși boemieni, polonezi, dirhemi mongoli etc., Suceava - două tezaure⁸⁶³ în care sunt alături de monede de la Iliăș, sau Roman⁸⁶⁴ alături de monede de la Iliăș, Ștefan II, Petru II, Roman II). După domnia lui Alexandru, pe fondul luptelor pentru putere între urmașii săi, moneda locală pierde teren în favoarea monedelor străine. Primul care încearcă recâștigarea statului monedei moldovenești este Petru Aron, care în a treia domnie (1455-1457) introduce o reformă monetară. Groșii au, în medie, 0,60g și 14-16 mm, jumătățile de groș au 0,30g și 12-13 mm, dar sunt dintr-un argint mai bun.⁸⁶⁵

Ștefan cel Mare nu oprește reforma monetară, ci o continuă. Emisiunile monetare atribuite domniei lui Ștefan cel Mare sunt groși și jumătăți de groș în sistemul asprilor otomani, sistem monetar ce continua reforma monetară a lui Petru Aron. Monedele sunt de două tipuri, din argint de titlu superior.⁸⁶⁶ Ștefan va încerca să impună moneda moldovenească, documentele oficiale se referă la ea, dar pe teren situația este diferită. Ea este foarte puțin prezentă din cauza calității slabe, comparativ cu celelalte monede concurente. S-au inventariat aproximativ 250 de monede provenind de la Ștefan cel Mare, majoritatea din descoperiri izolate ceea ce atestă că moneda moldovenească era puțin folosită comparative cu celelalte monede.

Descoperirile izolate relative puține se datorează, credem noi, campaniilor antimoldovenești, și mai puțin legăturilor comerciale. Aceste legături comerciale au fost foarte însemnate, dar nu au inclus și moneda moldavă.

Tezaurele cu monede de la Ștefan cel Mare sunt doar în număr de 4: Sulița Nouă, r. Cernăuți,⁸⁶⁷ Orhei,⁸⁶⁸ Leușeni, r. Kotovsk,⁸⁶⁹ și Stijoh, r. Ternopil, Ucraina.⁸⁷⁰

⁸⁵⁸ Adina Berciu-Drăghicescu, *op.cit.*, p.55, nr.5, p.56,nr.6

⁸⁵⁹ Ibidem, p.73, nr.75

⁸⁶⁰ Ibidem, p.82, nr.117

⁸⁶¹ C.Știrbu, P.Stancu, *Date noi privind emisiunile monetare ale lui Mircea cel Bătrân*, în volumul **Marele Mircea Voievod**, coord.I.Pătroiu, București, 1987, p.112

⁸⁶² Adina Berciu-Drăghicescu, *op.cit.*, p.72, nr.67

⁸⁶³ O.Iliescu, Gr.Foit, *Un tezaur de monede moldovenești din prima jumătate a secolului al XV-lea descoperit la Suceava*, în "AM", V, 1962, p.145-167, Gr.Foit, Al. Artimon, *Noi descoperiri monetare la Suceava*, în "Suceava", III, 1973, p.297-307

⁸⁶⁴ Domnița Hordilă, *Tezaurul de monede medievale descoperit în 1975 la Roman*, în "Memoria Antiquitatis", XIX, 1994, p.401-422

⁸⁶⁵ O.Iliescu, *Moneda în România*, București, 1970, p.32

⁸⁶⁶ Ernest Oberländer-Târnoveanu, *Emisiunile monetare bătute pe teritoriul moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare (1457-1504) - o analiză critică -*, "CN", IX-XI, 2003-2005, p.306-307

⁸⁶⁷ O.Iliescu, Gr.Foit, *op.cit.*, p.165, nr.20; O.Iliescu, *Emisiunile monetare ale Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, în **Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare**, culegere de studii îngrijită de M.Berza, București, 1964, p.187, nr.10, Katiușa Pârvan, *Contribuții la cunoașterea monedelor lui Ștefan cel Mare (Tezaurul de la Sulița Nouă)*, în "RM", 40, 2004, 3, pp. 53-62

⁸⁶⁸ Ernest Oberländer-Târnoveanu, *Emisiunile monetare*, p.346

Primele două sunt doar cu monede de la Ștefan cel Mare și au în componență 200 de monede, respectiv 7.

Nr.crt.	Locul descoperirii	Tip I	Tip II	Neid	Total
1	Baia, jud.Suceava ⁸⁷¹	8	4	4	16
2	Iași, ⁸⁷² Mânăstirea Barnovschi ⁸⁷³	1			1
3	Iași, biserica Sf. Sava ⁸⁷⁴	1	1		1
4	Iași, Str. Ștefan cel Mare ⁸⁷⁵	2	1		3
5	Iasi, Str. A. Panu ⁸⁷⁶	1			1
6	Balomirești-Bâra, jud.Neamț ⁸⁷⁷	1			1
7	Pogănești – jud.Vaslui ⁸⁷⁸	1			1
8	Nigotești, jud.Suceava ⁸⁷⁹		1		1
9	Suceava ⁸⁸⁰	2	11		13
10	M-rea Zamca, jud.Suceava ⁸⁸¹		1		1
11	Tg Trotus ⁸⁸²		1		1
12	Zagavia, jud. Iași ⁸⁸³		1		1
13	Cotnari, jud.Iași ⁸⁸⁴		1		1
14	Bârlad ⁸⁸⁵		2		2
15	Siret, jud.Suceava ⁸⁸⁶			1	1
16	Bucecea, jud. Botoșani ⁸⁸⁷			1	1

⁸⁶⁹ Katiușa Pârvan, *Contribuții la cunoașterea monedelor lui Ștefan cel Mare (Tezaurul de la Sulița Nouă)*, în "RM", 40, 2004, 3, pp. 53

⁸⁷⁰ Alexander Petrov, Lilia Dergaciova, *The Hoard Of Medieval Coins From Stizhok Village. New Data To The Wallachian Coins Typology*, în *Pieniadz i systemy monetarne wspolne dziedzictwo Europy*, Augustow – Warszawa, 2012, p.126-131, Idem, *Клад средневековых монет из села Стижок на западе Украины и некоторые вопросы денежного обращения XV в.*, "Stratum Plus", 2012, 6, p.183-198

⁸⁷¹ Ibidem, p.349

⁸⁷² Tot la Iași într-o colecție particulară, astăzi dispersată, a fost văzut un gros de la Ștefan cel Mare, descoperit, cel mai probabil, în jurul Iașului, informație Ion Mușei

⁸⁷³ V. M. Butnariu, *Monnaies et parures du Musée d'histoire de Iași*, Iași, 2001, p.147, nr. 653

⁸⁷⁴ Ibidem, p.129, nr. 344-345

⁸⁷⁵ Ibidem, p.137, nr.504-506

⁸⁷⁶ Ibidem, p.143, nr.599

⁸⁷⁷ Ernest Oberländer-Târnoveanu, *Emisiunile monetare*, p.349

⁸⁷⁸ V. M. Butnariu, *Monnaies et parures du Musée departamental "Ștefan cel Mare" de Vaslui*, Iași, 2007, p.97, nr.1

⁸⁷⁹ Ernest Oberländer-Târnoveanu, *Emisiunile monetare*, p.349

⁸⁸⁰ Ibidem, p.348

⁸⁸¹ Ibidem

⁸⁸² Ibidem, p.349

⁸⁸³ Ibidem

⁸⁸⁴ <http://monederomanesti.cimec.ro/st3.htm> (accesat pe 03.08.2016)

⁸⁸⁵ Ernest Oberländer-Târnoveanu, *Emisiunile monetare*, p.350

⁸⁸⁶ Ibidem, p.349

⁸⁸⁷ Ibidem

17	Căzănești, r. Orhei ⁸⁸⁸			1	1
18	Orhei ⁸⁸⁹	15	10	1	26
19	Lukasevka, r.Orhei ⁸⁹⁰			1	1
20	Cetatea Albă ⁸⁹¹	1	3		4
21	Cetatea Alba ⁸⁹²	1			1
22	Cetatea Alba ⁸⁹³	3	1		4
23	Orhei ⁸⁹⁴			1	1
24	Orhei ⁸⁹⁵	1	2		3
25	Tarasova, Rezina ⁸⁹⁶			1	1
26	Orlovka, r.Ismail ⁸⁹⁷		2		2
27	Soldaia, reg. Crimeea ⁸⁹⁸	1			1
28	Basarabia ⁸⁹⁹		2		2
29	Basarabia ⁹⁰⁰	3	7		10
30	Basarabia ⁹⁰¹	7	3		10
31	Mrea Bradu, jud.Buzău ⁹⁰²			1	1
32	regiunea Crimeea ⁹⁰³	1			1
33	regiunea Odessa ⁹⁰⁴	1	1		2

⁸⁸⁸ Ibidem, p.350

⁸⁸⁹ Ibidem

⁸⁹⁰ Ibidem

⁸⁹¹ Ibidem

⁸⁹² Ana Boldureanu, *Cronica descoperirilor numismatice (V)*, „Tyragetia”, sn, V, 1, 2011, p.328

⁸⁹³ Ibidem

⁸⁹⁴ Ana Boldureanu, *Cronica descoperirilor numismatice (VII)*, „Tyragetia”, sn, VII, 1, 2013, p.401

⁸⁹⁵ Lilia Dergaciova, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (VI)*, “RA”, VIII, 1-2, 2012, p.264

⁸⁹⁶ Idem, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (V)*, “RA”, VI, I, 2010, p.180

⁸⁹⁷ <http://monederomanesti.cimec.ro/st3.htm> (accesat pe 03.08.2016)

⁸⁹⁸ Ernest Oberländer-Târnoveanu, *Emisiunile monetare*, p.350

⁸⁹⁹ Lilia Dergaciova, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (V)*, “RA”, VI, I, 2010, p.180

⁹⁰⁰ Ernest Oberländer-Târnoveanu, *Emisiunile monetare*, p.350

⁹⁰¹ Lilia Dergaciova, *Monede medievale moldovenești din colecții particulare din Republica Moldova (I)*, “RA”, IV, 2, 2008, p.208 și 215-216

⁹⁰² V. Drâmbocanu și I. Rusu, *Contribuții la repertoriul descoperirilor monetare de pe teritoriul județului Buzău*, în

“BSNR”, 70-74, 1976-1980, 124-128, p. 611, nr. 13

⁹⁰³ Lilia Dergaciova și Andrei Bojko-Gagarin, *Noi descoperiri de monede moldovenești în regiunea de nord-est a Mării Negre*, “CN”, XXVI, 2010, p.238

⁹⁰⁴ Ibidem, p.237

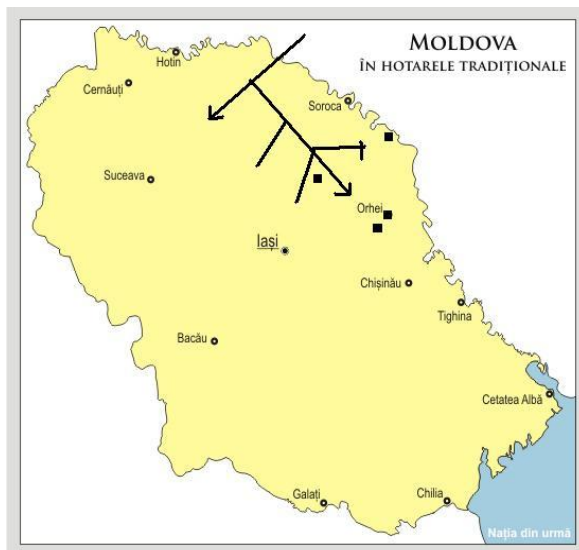
Monedele lui Ștefan apar doar în două cazuri în tezaure post 1504: tezaurul de la Leușeni cu o monedă de la Ștefan cel Mare și tezaurul de la Stijoh: 2500 monede din care 1245 au fost examinate, monede tătarăști, poloneze (peste 830), pragheze (peste 30), 50 de ducați munteni de la Vladislav II și 4 groși de la Ștefan cel Mare.

Prima mare campanie anti moldovenească este din 1467 condusă de Matei Corvin. Trupele maghiare intră în țară prin pasul Oituz apoi înaintează spre nord arzând Troțușul, Bacăul, Romanul și Neamțul. Apoi armata ungară ajunge la Baia, unde va fi atacată de trupele lui Ștefan.⁹⁰⁵ De această campanie sunt legate moneda de la Balomirești-Neamț și o parte din cele de la Baia.

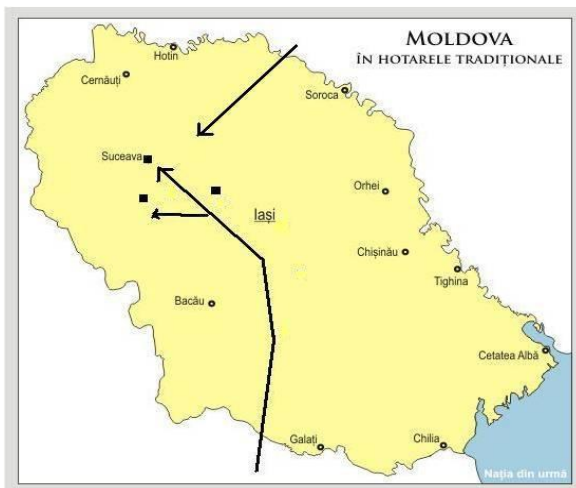
Campania lui Matei Corvin din anul 1467

⁹⁰⁵ C.C.Giurescu, *Istoria românilor*, București, 1943, II, 1, p.57

Campaniile tătare din anii 1469 - 1471

Campaniile tătarești din 1469-1471 pot fi sursa descoperirilor monetare din jumătatea de nord a interfluviului Prut-Nistru: Tarasova, Lukasevka, Căzânești și o parte din monedele de la Orhei. De asemenea, o parte greu de cuantificat din monedele fără loc sigur de proveniență din stânga Prutului pot fi puse în legătură tot cu raidurile tătare.

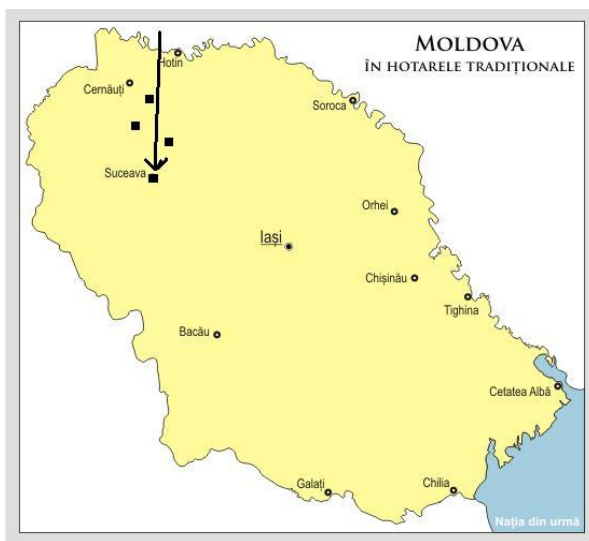
Campaniile otomane din anii 1475 - 1476

De campaniile otomane din 1475-1476 pot fi legate mai multe descoperiri: cea de la Balomirești-Neamț, o parte a monedelor din zona Iași, o parte din cele de la

Baia și Suceava. O parte din monedele descoperite în Basarabia fără loc sigur, ca și o parte din cele de la Orhei pot fi puse în legătura cu atacul tătarăsc din 1476.

Campania antimoldavă din 1484-1485 pare a fi responsabilă pentru o parte din descoperirile din sudul Basarabiei, îndeosebi cele de la Cetatea Albă.

Ultima mare campanie antimoldavă este cea polonă din 1497 și care este legată de tezaurul de la Suluța Nouă, reg.Cernăuți și de descoperirile izolate de la Bucecea-Botoșani, Siret-Suceava, Nigotești-Suceava, Mrea Zamca-Suceava și, probabil, o parte din cele de la Suceava.

Noi credem că majoritatea descoperirile monetare emise de Ștefan cel Mare se datorează acestor campanii militare și nu tranzacțiilor monetare realizate cu monedă locală. Monedele descoperite și care se pot atribui activităților comerciale sunt relativ puține, acest lucru fiind un alt indicator al rolului purtat de moneda moldovenească.

Moneda lui Ștefan era folosită doar în tranzacțiile extrem de mici, cumpărături zilnice, și acestea reduse, grosul moldovenesc având doar o poziție periferică pe piața Moldovei. Deși apare în numeroase documente, noi credem că acestea (toate emise de cancelaria domnească) nu reprezintă altceva decât încercarea domniei de a-și impune moneda, cel puțin în tranzacțiile în care era implicată. Datorită schimburilor comerciale tot mai mari, folosirea unei monede atât de mici devenise incomodă. Pătrunderea masivă a dinarilor maghiari și a asprilor turcești, face ca domnia moldoveană să încerce unele măsuri de a mări cota de piață a monedei locale, măsuri soldate cu un insucces. Cantitatea de monede emise de Ștefan cel Mare este redusă, și mai mult emisia de monede încetează în deceniul 9 al sec.XV,⁹⁰⁶ domnia concentrându-se mai mult pe imitații ale asprului turcesc.⁹⁰⁷

⁹⁰⁶ Ernest Oberländer-Târnoveanu, *Emisiunile monetare*, p.336-337

⁹⁰⁷ Ibidem, p.341-342